

Д. М. Гігаурі
*здобувачка 4 курсу спеціальності «Право»,
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*
Науковий керівник: *к. ю. н., доцент кафедри конституційного права та
правосуддя, А. В. Левенець*

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

У сучасному світі стрімкої цифровізації право на повагу до приватного життя набуває нового змісту та особливої значущості. Розвиток інформаційних технологій, соціальних мереж, електронних сервісів і систем збору даних значно розширює можливості втручання як з боку держави, так і інших суб'єктів у приватне життя людини. У таких умовах постає необхідність переосмислення традиційних підходів до захисту приватності, гарантованої статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція). Особливу роль у цьому процесі відіграє практика Європейського суду з прав людини, який, реагуючи на виклики цифрової епохи, формує нові стандарти захисту персональних даних, комунікацій та інформаційної автономії особи. Аналіз відповідних рішень Суду дозволяє не лише виявити сучасні тенденції тлумачення права на приватне життя, а й

окреслити межі допустимого втручання у нього в умовах цифрового суспільства.

Відповідно до ст. 8 Конвенції, «кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Втручання органів державної влади у здійснення цього права допускається лише у випадках, коли воно передбачене законом, є необхідним у демократичному суспільстві та здійснюється в інтересах національної чи громадської безпеки, економічного добробуту країни, для запобігання правопорушенням, захисту здоров'я чи моралі, а також прав і свобод інших осіб» [1, ст. 8].

Положення цієї статті закріплюють баланс між правом особи на приватність і потребами суспільства: з одного боку, гарантується недоторканність особистого життя, а з іншого – допускається легітимне втручання держави за чітко визначених умов, що мають відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності. У цьому контексті часто постає проблема протистояння права на повагу до приватного життя із правом на свободу вираження поглядів та розповсюдження інформації, передбачене ст. 10 Конвенції. Стаття 10 Конвенції гарантує право на отримання та передачу інформації будь-якими засобами, у тому числі й через всесвітню мережу Інтернет. ЄСПЛ визнає мережу критично важливим інструментом для доступу суспільства до новин та вільного обміну даними. Це право поширюється на інформацію як від державних органів, так і від приватних осіб, охоплюючи не лише політику, а й культуру та розваги. Будь-яке блокування доступу до Інтернету, або певної інформації, розміщеної в Інтернеті, прямо порушує положення Конвенції про свободу вираження поглядів «незалежно від кордонів» [1, ст. 10].

Отже, анонімність в інтернеті захищається Конвенцією через право на приватність, але в контексті права на свободу вираження думки та розповсюдження інформації може бути порушеним. ЄСПЛ визнає важливість права на вільне вираження думок, проте зазначає, що через масштабність і швидкість мережі шкода від незаконних висловлювань в он-лайн середовищі є значно більшою, ніж у традиційних ЗМІ. Суд розрізняє ступені анонімності особи: користувач може залишатися невідомим для загалу, але бути ідентифікованим провайдером. Розкриття таких даних зазвичай потребує судового рішення і можливе лише для переслідування правопорушників [2].

У практиці Європейського суду з прав людини право на повагу до приватного життя в інтернеті отримало значний розвиток. Зокрема, у справі *Big Brother Watch and Others v. United Kingdom*, ЄСПЛ розглядав систему масового перехоплення цифрових комунікацій у Великій Британії, запроваджену спецслужбами після викриттів щодо глобального стеження. Суд визнав, що

сама практика масового збору інтернет-даних не є автоматично забороненою, однак вона повинна супроводжуватися чіткими та детальними правовими гарантіями, незалежним контролем і захистом від зловживань. Було встановлено, що у британській системі існували недоліки, зокрема недостатній нагляд і ризик надмірного втручання у приватне життя осіб, включно з журналістами та правозахисниками, що особливо критично через можливість розкриття конфіденційних джерел [3].

Таким чином, Суд сформулював підхід, відповідно до якого в умовах цифровізації втручання у приватність допустиме лише за умови суворого дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності, а також наявності належного контролю за обробкою великих масивів інтернет-даних.

Не менш цікавою є справа *Bărbulescu v. Romania*, у якій ЄСПЛ розглянув ситуацію, коли роботодавець без попередження відстежував переписку працівника в месенджері Yahoo Messenger і використав ці дані як підставу для звільнення. Суд визнав, що навіть у трудових відносинах працівник не втрачає права на приватність, а його електронні комунікації можуть підпадати під захист статті 8 Конвенції.

ЄСПЛ підкреслив, що ключовим є питання «розумного очікування приватності»: якщо працівник не був чітко і заздалегідь проінформований про моніторинг, втручання в його приватне життя є непропорційним. Також Суд сформулював важливі критерії допустимого контролю: роботодавець має чітко повідомити про факт і обсяг моніторингу, обґрунтувати його необхідність, оцінити менш інтенсивні альтернативи та забезпечити рівновагу між інтересами компанії і правом особи на приватність.

Особливо цікаво, що ЄСПЛ не заборонив моніторинг загалом, але встановив, що він може бути законним лише за умов прозорості, мінімальної необхідності та пропорційності [4].

Отже, узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що тотальна цифровізація перетворила класичне розуміння приватності (ст. 8 Конвенції) та свободи вираження поглядів (ст. 10) на динамічну систему «цифрових прав», де баланс між свободою та безпекою став головним викликом. Сучасна практика ЄСПЛ та новітнє законодавство ЄС (DMA, DSA, GDPR) демонструють перехід від формального захисту таємниці спілкування до комплексного регулювання онлайн-простору: анонімність в мережі визнається необхідною, але не абсолютною, право на забуття обмежується суспільним інтересом, а свобода слова захищається від зловживань та цензури «брамників» цифрового ринку. Для України адаптація до цих стандартів є критично важливою, оскільки вона гарантує, що технологічний прогрес не нівелюватиме людську гідність, а втручання держави у цифрову сферу залишатиметься пропорційним, законним

та необхідним у демократичному суспільстві. Практика ЄСПЛ у цифрову епоху демонструє динамічну адаптацію статті 8 Конвенції до сучасних реалій, де засадничим стає справедливе співвідношення між інтересами безпеки чи корпоративного контролю та правом особи на «розумне очікування приватності». Суд не накладає абсолютну заборону на масовий збір даних або моніторинг робочого листування, проте чітко обмежує ці процеси вимогами максимальної прозорості, суворой законності та наявності дієвих механізмів захисту від зловживань, що гарантує недоторканність цифрового простору людини від свавільного втручання.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ухвалена Радою Європи 4 листопада 1950 р., з протоколами / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 04.04.2026)
2. Як ЄСПЛ захищає «цифрові» права людини в Інтернеті. Практика ЄСПЛ. Український аспект. URL: <https://www.echr.com.ua/yak-yespl-zaxishhaye-cifrovi-prava-lyudini-v-interneti/> (дата звернення: 05.04.2026)
3. Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom (Grand Chamber, 2021). HUDOC: база даних рішень ЄСПЛ. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210077> (дата звернення: 9.04.2026).
4. Bărbulescu v. Romania (Grand Chamber, 2017). HUDOC : база даних рішень ЄСПЛ. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177082> (дата звернення: 10.04.2026).